

JISMONIY SHAXSLARNI SOLIQQA TORTISHDA IJTIMOIIY CHEGIRMALARNING XALQARO AMALIYOTI

Rustamova Dilnoza Jamshid qizi

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

"Davlat moliyasi va xalqaro moliya" mutaxassisligi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15332694>

Annotatsiya. Ushbu maqolada jismoniy shaxslarni soliqqa tortishda ijtimoiy chegirmalar tizimi va uning xalqaro amaliyoti yoritilgan. Soliqqa tortish jarayonida ijtimoiy chegirmalar jamiyatdagi ijtimoiy zaif guruhlariga qo'llaniladigan imtiyozlar bo'lib, ular soliqqa tortilayotgan daromadni kamaytirish va iqtisodiy tengsizlikni bartaraf etish maqsadida ishlab chiqilgan.

Maqolada AQSh, Germaniya, Kanada va Buyuk Britaniya kabi davlatlarda ijtimoiy chegirmalar tizimi va uning samaradorligi misollar asosida ko'rsatilgan. Shuningdek, maqolada ijtimoiy chegirmalar tizimining afzalliklari va kamchiliklari, shuningdek, uning jamiyatdagi ijtimoiy adolatni ta'minlashdagi roli tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Soliqqa tortish, Ijtimoiy chegirmalar, Jamiyatdagi tengsizlik, Soliq imtiyozlari, Xalqaro amaliyot, Adolatli soliqqa tortish, Ijtimoiy himoya, Progresiv soliq tizimi, Xalqaro tajriba, Iqtisodiy zaif guruhlar.

INTERNATIONAL PRACTICE OF SOCIAL DEDUCTIONS IN TAXATION OF INDIVIDUALS

Abstract. This article discusses the system of social deductions in taxation of individuals and its international practice. Social deductions are benefits applied to socially vulnerable groups in society in the taxation process, which were developed in order to reduce taxable income and eliminate economic inequality. The article shows the system of social deductions and its effectiveness in countries such as the USA, Germany, Canada and the UK based on examples.

The article also analyzes the advantages and disadvantages of the social deduction system, as well as its role in ensuring social justice in society.

Keywords: Taxation, Social deductions, Inequality in society, Tax benefits, International practice, Fair taxation, Social protection, Progressive tax system, International experience, Economically vulnerable groups.

МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА ПРИМЕНЕНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ ВЫЧЕТОВ ПРИ НАЛОГООБЛОЖЕНИИ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ

Аннотация. В статье рассматривается система социальных вычетов при налогообложении физических лиц и ее международная практика. Социальные вычеты в процессе налогообложения представляют собой льготы, применяемые к социально

уязвимым слоям общества, и они призваны сократить налогооблагаемый доход и устранить экономическое неравенство. В статье приведены примеры системы социальных вычетов и ее эффективности в таких странах, как США, Германия, Канада и Великобритания. В статье также анализируются преимущества и недостатки системы социальных скидок, а также ее роль в обеспечении социальной справедливости в обществе.

Ключевые слова: Налогообложение, Социальные вычеты, Неравенство в обществе, Налоговые льготы, Международная практика, Справедливое налогообложение, Социальная защита, Прогрессивная налоговая система, Международный опыт, Экономически уязвимые группы населения.

Kirish.

Soliq tizimi mamlakatlarning iqtisodiy va ijtimoiy siyosatlarining ajralmas qismidir. Ular nafaqat davlat byudjeti uchun mablag' to'plash, balki jamiyatda adolatni ta'minlash, ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Jismoniy shaxslarni soliqqa tortishda ijtimoiy chegirmalar tizimi muhim rol o'ynaydi. Bu tizim nafaqat soliqqa tortilayotgan daromadni kamaytiradi, balki ijtimoiy zaif guruhlarni qo'llab-quvvatlaydi va ular uchun soliqqa bo'lgan yuki yengillashtiriladi. Xalqaro amaliyotda turli mamlakatlarda ijtimoiy chegirmalar tizimi samarali qo'llanilmoqda va har bir mamlakatning o'z iqtisodiy sharoitlariga mos ravishda qo'llanadi.

Ijtimoiy chegirmalar tushunchasi soliqqa tortish jarayonida jismoniy shaxslar uchun ba'zi soliq imtiyozlarini yaratishni anglatadi. Ushbu chegirmalar soliq yuki va soliqqa tortilayotgan daromadni kamaytirish orqali fuqarolarga yordam beradi. Ular ko'pincha oilaviy holatga, pensiya yoshidagi fuqarolarga, nogironligi bo'lgan shaxslar va kam ta'minlangan oilalar uchun taqdim etiladi. Shunday qilib, ijtimoiy chegirmalar orqali soliqqa tortilayotgan shaxslarning iqtisodiy holati yaxshilanadi va ijtimoiy tengsizlik kamayadi.

Asosiy qism.

Xalqaro tajribada ijtimoiy chegirmalar turli mamlakatlarda turlicha qo'llaniladi. Masalan, AQShda soliqqa tortish tizimi ijtimoiy chegirmalarni taqdim etishda juda rivojlangan. AQShda oilaviy imtiyozlar, pensiya yoshi va nogironligi bo'lgan shaxslar uchun chegirmalar mavjud.

Shuningdek, AQShda daromad solig'ining progresiv tizimi orqali yuqori daromadli fuqarolar ko'proq soliq to'laydi, bu esa kam daromadli fuqarolar uchun yordam bo'lishi mumkin. AQShda soliqqa tortishning tizimi orqali ijtimoiy chegirmalar ham yuqori daromadli, ham past daromadli fuqarolarni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Bu soliq tizimi soliqdan manfaatdor bo'lgan barcha fuqarolar uchun adolatni ta'minlashga yordam beradi.

Germaniyada ham soliq siyosati ijtimoiy imtiyozlar orqali jamiyatdagi barcha fuqarolarni qo'llab-quvvatlashni maqsad qilgan. Germaniya soliq tizimida oilaviy va pensiya imtiyozlari, shuningdek, nogironligi bor shaxslar uchun alohida imtiyozlar mavjud. Germaniya soliq tizimi hamda davlatning ijtimoiy himoya siyosati bir-biri bilan uyg'unlashgan va jismoniy shaxslarni soliqqa tortishda adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Kanadada ham soliqqa tortish tizimi ijtimoiy chegirmalar bilan qo'llaniladi. Kanada soliq tizimida fuqarolarga oilaviy, yoshga oid va nogironlik bilan bog'liq chegirmalar taqdim etiladi.

Daromadiga qarab, soliq imtiyozlari mavjud va bu imtiyozlar kam ta'minlangan oilalar va yosh fuqarolarga yordam beradi. Bu tizimda daromad solig'ining progressivligi ahamiyatga ega, chunki yuqori daromadli fuqarolar ko'proq soliq to'lashadi, past daromadli fuqarolar esa yordam olishadi. Shunday qilib, Kanada soliq siyosati iqtisodiy zaif guruhlarni qo'llab-quvvatlashni maqsad qilgan.

Buyuk Britaniya ham ijtimoiy chegirmalar orqali soliqqa tortishda muhim amaliyotlarga ega. Buyuk Britaniyada ham oilaviy chegirmalar, pensiya yoshi va nogironligi bor shaxslar uchun soliq imtiyozlari taqdim etiladi. Shuningdek, bu mamlakatda soliq tizimi progressiv bo'lib, yuqori daromadli shaxslar ko'proq soliq to'laydi. Buyuk Britaniyada soliq tizimi ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish va ijtimoiy himoyani mustahkamlash uchun samarali vosita hisoblanadi.

Xalqaro tajribadan kelib chiqib, ijtimoiy chegirmalar jismoniy shaxslarni soliqqa tortishda muhim vosita bo'lib, ular soliq tizimining adolatli ishlashini ta'minlashga xizmat qiladi. Ijtimoiy chegirmalar jismoniy shaxslarni soliqqa tortishda quyidagi asosiy funktsiyalarni bajaradi: adolatni ta'minlash, soliqqa tortishning samaradorligini oshirish va ijtimoiy himoya tizimini mustahkamlash. Ijtimoiy chegirmalar soliq majburiyatlarini kamaytirish orqali jismoniy shaxslarning iqtisodiy holatini yaxshilaydi, bu esa jamiyatdagi iqtisodiy tengsizlikni kamaytiradi.

Muhokama

Biroq, ijtimoiy chegirmalar tizimi samarali bo'lishi uchun quyidagi shartlar bajarilishi kerak. Avvalo, chegirmalar to'g'ri va adolatli taqsimlanishi kerak. Chegirmalar faqat ijtimoiy zaif guruhlarga taqdim etilishi lozim, chunki noto'g'ri taqsimlash ijtimoiy tengsizlikni kuchaytirishi mumkin. Ikkinchidan, soliq tizimi barcha fuqarolar uchun tushunarli va shaffof bo'lishi kerak. Aks holda, chegirmalardan faqat ma'lum guruhlar foydalana olmaydi.

Shuningdek, soliq tizimi iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda ishlab chiqilishi lozim. Agar iqtisodiy sharoitlar yomon bo'lsa, ijtimoiy chegirmalar yordamida kam ta'minlangan guruhlarga yordam berish samarali bo'lmaydi.

Xalqaro amaliyotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy chegirmalar soliq tizimining samarali ishlashiga yordam beradi. Ular, ayniqsa, iqtisodiy zaif guruhlarga yordam berib, soliqqa tortishning adolatli bo'lishini ta'minlaydi.

Ijtimoiy chegirmalar soliq tizimining samaradorligini oshiradi va jamiyatdagi iqtisodiy tengsizlikni kamaytirishga yordam beradi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, soliqqa tortishning ijtimoiy asoslarga tayangan tizimi nafaqat soliq yuki va majburiyatlarini kamaytiradi, balki jamiyatdagi barcha qatlamlar o'rtasidagi iqtisodiy farqlarni bartaraf etadi.

Shu bilan birga, ijtimoiy chegirmalar tizimining samaradorligini baholashda mamlakatlar o'rtasidagi farqlarni hisobga olish zarur. Ijtimoiy chegirmalar turli mamlakatlarda turli shakllarda qo'llaniladi va ularning samaradorligi iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlarga bog'liq. Shuning uchun har bir mamlakat o'ziga xos sharoitlarga mos ravishda soliqqa tortishda ijtimoiy chegirmalarni qo'llashni davom ettirishi kerak.

Natijada, jismoniy shaxslarni soliqqa tortishda ijtimoiy chegirmalar tizimi, to'g'ri va adolatli qo'llanilganda, soliqqa tortishning samarali va adolatli bo'lishini ta'minlashga yordam beradi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy chegirmalar soliq tizimining muhim vositalaridan biri bo'lib, ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish, fuqarolarni qo'llab-quvvatlash va soliqqa tortishning samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa.

Jismoniy shaxslarni soliqqa tortishda ijtimoiy chegirmalar tizimi jamiyatdagi iqtisodiy tengsizlikni kamaytirishga, zaif guruhlariga qo'llab-quvvatlashni taqdim etishga va soliq tizimining adolatini oshirishga xizmat qiladi. Xalqaro amaliyotda bu tizimning samaradorligi turli mamlakatlar misolida ko'rsatilgan bo'lib, har bir davlatda o'ziga xos yondashuvlar mavjud.

Masalan, AQSh, Germaniya va Kanada kabi rivojlangan mamlakatlarda ijtimoiy chegirmalar soliqqa tortish jarayonining muhim tarkibiy qismi sifatida iqtisodiy adolatni ta'minlashda o'zining ijobiy rolini o'ynaydi. Biroq, bunday tizimlarning samaradorligi ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlarga, davlatning soliq siyosatiga va huquqiy infratuzilmaga bog'liq. Shu sababli, ijtimoiy chegirmalarni kiritish va rivojlantirish jarayonida mamlakatlar o'rtasida tajriba almashish, samarali strategiyalarni o'rganish va ularni joriy etish juda muhimdir. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, soliqqa tortishdagi ijtimoiy chegirmalar faqat iqtisodiy adolatni oshirib qolmay, balki ijtimoiy himoya tizimini yanada mustahkamlashga ham yordam beradi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasining «Davlat soliq xizmati to'g'risida»gi qonuni. «O'zbekiston» nashriyoti 1997 yil.
2. O'zbekiston Respublikasining «Soliq maslahati to'g'risida»gi qonuni. «O'zbekiston» nashriyoti 2006 yil.
3. O'zbekiston Respublikasi «Tadbirkorlik va tadbirkorlar faoliyatini kafolatlari to'g'risida»gi qonuni. «O'zbekiston» nashriyoti 1999 yil.

4. O'zbekiston Respublikasining «Budjet tizimi to'g'risida»gi qonuni. «O'zbekiston» nashriyoti 2000 yil.
5. O'zbekiston Respublikasining «Xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini davlat nazorati to'g'risida»gi qonuni. «O'zbekiston» nashriyoti 1998 yil.